

De Mallorca a Holly

La fabulosa història, i llegenda, de Fortunio Bonanova, l'actor més important de la història de Mallorca, que va néixer a Palma amb el nom de Josep Lluís Moll, i que partí cap a Hollywood per no tornar mai més.

L'any 1896 naixia a Palma Josep Lluís Moll. El 1969, a Wooland (Califòrnia), moria Fortunio Bonanova. Aquestes dues dades són del tot segures. La resta, tota la vida, és un mescla de veritats incontestables i de llegendes, bona part de les quals foren creades i intensament promocionades pel mateix Fortunio Bonanova, l'actor més internacional i important que ha tengut Mallorca al llarg de tota la història.

Catalina Aguiló i Josep A. Mendiola són dos estudiosos del cinema illenc. A ells és deguda la recuperació d'aquest actor la vida del qual han intentat reconstruir a partir de vells retalls de premsa, de viatges a Amèrica, de converses amb la vídua i la filla de Fortunio, i sobretot, invertint anys de recerca rere el rastre d'un personatge que a pesar de tenir una vida *de pel·lícula* és pràcticament un desconegut entre nosaltres. El que segueix és, part història, part llegenda, el que Aguiló i Mendiola han pogut esbrinar.

La primera aparició pública del personatge és explosiva i múltiple. Es produeix el 1921. Al Teatre Principal de Mallorca canta la romança de Tannhäuser. Sens dubte era cantant. Però d'on sortia? El mateix Moll digué en alguna entrevista que essent petit el portaren a la cort espanyola de la mà d'un oncle seu que era confessor de la reina. Allà, recordava Fortunio, hi havia un mestre italià, Giovachini, que es quedà captivat de la potencialitat d'aquell al·lot. El mestre era un dels més famosos d'Itàlia, i només acceptava quatre alumnes

cada any a la seva acadèmia. Un d'aquells elegits per a la glòria va ser l'encara Josep Lluís Moll, el jove cantant mallorquí. El que no se sap és quan va ocórrer, ni cap més detall.

El cert i segur és que als 25 anys debutava a Mallorca. El mateix any, 1921, signava el "Manifest ultraista" amb Jorge Luis Borges -aleshores era a Mallorca- i una colla d'intel·lectuals mallorquins com Jacob Sureda i Joan Alomar.

Fortunio Bonanova va tenir una vida de pel·lícula el darrer moment. Morí, quasi, en l'escenari d'un teatre.

El "Manifest ultraista" ja el va signar com a Fortunio Bonanova, el pseudònim que el faria famós. Diuen que l'elegí pel desig de fer fortuna (Fortunio) i a l'estimació de la barriada que suposadament el va veure néixer (la Bonanova). Segons l'autollegenda, en els anys anteriors treballà a Mallorca de periodista, a més de fer de torero i boxador, però els seus biògrafs no n'han trobat cap prova. El que sí que degué fer és intensificar les relacions amb el cant -cantava sarsuela per l'illa- i amb el teatre,

mentre somiava amb la glòria. En aquella Mallorca dels anys vint no devia haver-hi moltes possibilitats de fer realitat aquests somnis de grandesa. Sabent promocionar-se com ningú i mantenint bons contactes, va fer el salt cap a Barcelona el mateix 1921. A la capital catalana estava naixent una important indústria cinematogràfica, sobretot al voltant dels germans Banos. Com s'ho va fer, ningú no ho sap, però Fortunio aconseguí contactar amb els Banos. Quan els germans es decidiren a portar al cinema la història del conquistador per excel·lència, *Don Juan Tenorio*, Bonanova fou el protagonista elegit. Un paper clavat per al mallorquí, un home alt, ben plantat "i que allà on entrava, tothom el mirava", segons recordava als biògrafs la seva vídua. Començava el camí cap a la fama de Fortunio Bonanova.

El cas és que aquella pel·lícula -realitzada el 1921 i estrenada el 1924- va ser presentada a Nova York el 1927. Paral·lelament es representava en diversos teatres de Broadway la mateixa obra, com una mena de promoció. Naturalment, el protagonista era Fortunio.

Per a ell, que sempre havia somiat amb la fama i la glòria a sobre dels escenaris o a la pantalla, aquella oportunitat era única. Ja no tornà. Al contrari que molts europeus que intentaren el mateix, Bonanova sabia anglès. Aquesta dada permet suposar una educació bona, sobretot per aquells temps i, per tant, una família amb certa capacitat econòmica, tot i que els seus biògrafs consideren que era

wood

de classe mitjana, si bé Fortunio sempre deixà suposar uns orígens familiars molt més *elevats*.

Fos com fos, no hi ha dubte que saber anglès li va obrir moltes portes, com ell mateix explicà en una entrevista anys després. Però no era suficient. Era actor i cantant, però necessitava qualche manera d'introduir-se en el món americà. En aquells anys la presència hispana en els ambients escènics era molt considerable. A Broadway, en ple carrer 42, hi havia molts teatres —l'Alhambra, el Tívoli...— on només s'hi representaven obres espanyoles. Per tots ells passejà Fortunio el seu *glamour*. Pels escenaris i per altres llocs. Com per exemple pel dormitori de Pilar Arcos, una actriu espanyola que tenia una companyia pròpia que actuava a Nova York. Pocs mesos després de passar per primer cop per davant l'Estàtua de la Llibertat, Fortunio ja era amant de Pilar i consoci de la companyia de teatre Arcos & Bonanova. Ja tenia arreglat el *passaport* per quedar-se a intentar el somni americà.

Des d'aquell any, 1927, fins el 1934, porta una activitat frenètica. Canta tangos "*con sabor criollo*" i milongas; actua a teatres de Nova York, fa òpera i sarsueles com *La duquesa del Tabarín*, *Los Gavilanes* o *La canción del olvido*... Sempre en paper de "*galán español*" o, dit d'una altra manera, de *latin lover*, una fama que tampoc li era gens aliena. Impecablement vestit sempre, simpàtic, atractiu... Fortunio Bonanova passejava el seu *garbo* per tots els llocs on calia. Era, no hi ha cap dubte, un home que sabia estar *a la pàge*. Vivia en el món desitjat. El de les estrelles. Però encara no ho era.

Els mateixos anys fa el salt cap a Hollywood. Tampoc se sap com, però aconsegueix debutar a la meca del cine devora gent com Glo-

Cent anys de cine

El Consell Insular de Mallorca (CIM) ha volgut celebrar el centenari del cine a Mallorca fent un homenatge a la figura de l'actor més internacional que ha donat Mallorca: Fortunio Bonanova.

La primera projecció a Mallorca de l'invent dels germans Lumière es va fer al Teatre Principal el mes de gener de 1897. Cent anys després el mateix Teatre acull la projecció de quatre pel·lícules de Josep Lluís Moll -Fortunio Bonanova-, una breu mostra de les moltes aparicions que tingué.

Les pel·lícules del cicle són: *El beso mortal* (1955), de Robert Aldrich; *Por quién doblan las campanas* (1943), de Sam Wood, a la qual Fortunio fa d'espanyol en un paper secundari acompanyant Gary Cooper i Ingrid Bergman; *Ciudadà Kane* (1940), d'Orson Welles, protagonitzada pel mateix director, Joseph Cotten, Dorothy Comingore, Anges Moorehead i Fortunio Bonanova en el paper del professor de cant.

La quarta pel·lícula amb la qual el CIM reivindica la figura de Bonanova és sens dubte la més important en aquest procés de recuperació i difusió de l'obra de l'actor mallorquí. Es tracta de la seva primera interpretació: *Don Juan Tenorio* (1921), de Ricardo Baños. Va ser rodada a Barcelona i Fortunio protagonitza Don Juan.

La recuperació d'aquest film ha tingut la seva pròpia història. Josep A. Mendiola tingué notícia que l'havien localitzat a Barcelona. Era en un arxiu de la Filmoteca de la Generalitat de Catalunya. Mendiola començà a fer passes per les institucions fins que el Consell Insular de Mallorca va comprendre la importància de la pel·lícula i acceptà participar en la costosa restauració total del film (realitzada mercès a un conveni de col·laboració entre la Generalitat de Catalunya i el CIM).

En aquest moment el *Don Juan* ja està enllestit. Comptarà amb una banda sonora feta *ad hoc* i de la qual s'ha encarregat Joan Pineda. L'estrena està prevista per al proper dilluns dia 17 de febrer al Teatre Principal de Mallorca i, si no hi ha canvis, hi assistiran la vídua i la filla de Fortunio Bonanova, tot i que l'avançada

edat de la senyora Bonanova no permet assegurar la seva presència, atès que té residència a l'estat de Washington i el viatge és molt llarg.

A banda de la recuperació del *Don Juan*, està previst per als mesos vinents l'aparició d'un llibre sobre Fortunio Bonanova, que estan acabant Josep A. Mendiola i Catalina Aguiló, que serà editat amb el patrocini del CIM i l'ajuda

Bonanova sempre fou un 'bon vivant'. A la foto, amb un altre de la seva corda, Xavier Cugat.

de la Caixa de Balears, Sa Nostra. Així mateix, l'Obra Cultural de Sa Nostra, amb la col·laboració del CIM, realitzarà un vídeo sobre Fortunio, amb guió de Mendiola i Manel Claudi Santos, i amb la realització a càrrec de Jaume Vidal.

En el llibre i en el vídeo es podrà apreciar la llarga i important filmografia de Fortunio Bonanova, entre la qual destaquen: *Capitán Tormenta* (1936), de Jules Bernhardt, *Cinco tumbas en el Cairo* (1943), *Perdición* (1944), *Fiesta* (1957), i, sobretot, *Ciudadà Kane* (1941), d'Orson Welles, o *Por quién doblan las campanas* (1943), de Sam Wood. **M. P.**

ria Swanson, Mary Astor o Joan Bennet. És a dir, vertaderes estrelles. Es fa amb els serveis d'un representant artístic i cuida al màxim la seva imatge, que difon per tot arreu. Forja la seva llegenda a la vegada que procura rodejar-se de les figures més importants del món hispà femení com Dolores Rí o Lupe Vélez.

El 1934 torna a la península per poc temps. Roda dues pel·lícules a Madrid i, amb la guerra, se'n torna cap a Amèrica. El seu món era allà. "Ell era, volia ser, americà, allà era on volia triomfar", diuen els biògrafs.

ARXIU

A partir d'aleshores comença l'època de màxima intensitat, arriba molt amunt, però no al cim. "Alguna cosa li passà que no aconseguí l'èxit total que perseguia: ser protagonista d'una gran producció", explica Mendiola. Efectivament no va ser protagonista, però sí un secundari de luxe.

Des del 1936 fins a finals dels anys cinquanta, manté una intensa activitat filmica que el féu col·laborar en més de quaranta pel·lícules a les ordres de directors tan prestigiosos com John Ford, Sam Wood o Orson Welles. Per cert que amb el genial

Welles el va unir una estreta amistat. En les memòries de Welles, escrites pel director Bogdanovich, es recorda com es varen conèixer: Welles diu que es va quedar impressionat, de petit, per una actuació que va veure de Fortunio. Quan tingué l'oportunitat, el cridà per actuar a les seves pel·lícules. Potser fos així o d'una altra manera, però sembla que a *Ciudadà Kane*, Bonanova havia de tenir un petit paper, però quan Welles el veié actuar, decidí ampliar considerablement l'actuació de Fortunio. Des d'aleshores foren bons amics.

És en aquesta època quan el gran Fortunio Bonanova aconsegueix el màxim de popularitat i de reco-

ARXIU

Foto de 'càsting' de Fortunio Bonanova. Conté una dedicatòria a un amic seu.

neixement. Viatja per tot Amèrica central i del sud, on és rebut com una gran estrella: Mèxic —on li donen una distinció com a millor actor secundari—, Colòmbia, Puerto Rico, Cuba, Veneçuela... Fixa residència a Los Angeles. Es passeja pels carrers de la ciutat conduint un Dusenber, el cotxe de les estrelles —el que tenia, entre d'altres, Clark Gable—, va a tots els esdeveniments socials que cal, canta, fa teatre...

Catalina Aguiló i Josep Mendiola han aconseguit retalls de premsa d'una arribada seva a Puerto Rico, on es veu una gernació —tres o quatre mil persones— que l'esperava i l'aclamava mentre desembarcava vestit impecablement de blanc. No era un *bluff*. Fortunio Bonanova era molt conegut. Havia sabut promocionar-se al màxim com el galant hispà d'aquella amèrica mítica. A Los Angeles i a Nova York té un intens contacte amb l'influent món hispà. El femení, especialment. Amb la famosa Lupe Vélez tengué una apassionada relació que no degué acabar bé. De fet, en ocasió d'una visita professional a Veneçuela, un diari el rep amb el següent titular: "Llega Fortunio Bonanova huyendo de la fogosa Lupe Vélez..."

Bonanova cuida el públic hispà, però el seu desig és entrar en el món de les estrelles del cinema americà. Devora actuacions ra-

Generalitat de Catalunya

ÚLTIMES NOVELTATS INFORMÀTIQUES EN CATALÀ

Sistema operatiu per a preinstal·lació

Comunicacions a Internet

Navegador d'Internet

Comunicacions a Internet

Corrector per a Apple

Informació i venda a les botigues d'informàtica,
especialment a les adherides a la campanya
Posa't el Català en pantalla.

Per a més informació: Tel. (93) 482 56 00.

Posa't el català en pantalla

Fortunio Bonanova fou un secundari en tots els tipus de films.

A la foto, caracteritzat de cow-boy, en una de les seves incursions en els westerns.

cials, també va fent-se un gran secundari dels grans directors de Hollywood.

Essent un home madur de més de quaranta anys –segurament uns 42 o 43– i ja amb un clar reconeixement en el món del teatre i del cine, és convidat a una festa de Nova York. Una més de les moltes a què probablement assistia. Però en aquella ocasió –com a les pel·lícules– es queda meravellat amb una joveneta. És una al·lota americana, d'una vintena d'anys. Demana que li la presentin: Margaret Pearce. La conversa és intranscendent fins que Fortunio demana a la jove d'on és. De Seattle, contesta. El madur actor evoca una representació seva en aquella ciutat, *La vídua alegre*. L'al·lota queda impressionada. Veient aquella obra havia decidit, de molt petita, dedicar-se a la música, la seva gran passió. Increïble, el príncep Danilo de l'obra era, ni més ni menys, que Fortunio Bonanova. Llegenda? Història? El cas és que poc temps després Margaret deixaria de ser Pearce per passar a ser Bonanova.

El matrimoni s'instal·la a Los Angeles on obriran una acadèmia,

“Llega Fortunio Bonanova huyendo de la fogosa Lupe Vélez...”. Així el rebé un diari de Veneçuela.

en el famós Sunset Boulevard, de música i dramaturgia. Ella donava classes de música i ell de cant i interpretació. Les arrels americanes ja eren definitives.

Bonanova no para de treballar, compagina com pot l'acadèmia amb pel·lícules, obres de teatre, música... Com molts altres cantants-actors, fa reeixides incursions en els circuits musicals d'hotels. Són actuacions que a Europa no s'estilen, però sí a Amèrica: vestit elegantment amb xaqué, copalta, bastó... continua passejant el seu art per nombrosos

escenaris de tots els Estats Units.

A poc a poc, però, aquell mític món *hollywoodienc* va desaparèixer... i Fortunio ja no és el jove *galán español* de finals dels vint o dels trenta. Ja és un home, a les acaballes dels cinquanta, que ha entrat a la seixantena. La veu l'abandona. Els contractes de cine i teatre s'esvaïxen.

Feia quasi 35 anys que havia sortit de Mallorca per aconseguir la glòria. Mai no tornà. En tres dècades i mitja, únicament algunes telefonades a la família. Res més. Ni tan sols acudí al funeral de sa mare. El 1960, veient que les portes del món dels escenaris americans se li anaven tancant, pren la decisió d'intentar la via espanyola. Prova sort a Madrid entre 1960 i 1969, però res ja no és igual. Es fa, com sempre, amb bons contactes que li permeten rodar un parell de pel·lícules. Una, a Eivissa –que mai no s'arriba a distribuir–, durant el rodatge de la qual, tot i la proximitat, no arriba a Mallorca. “Segurament ell entenia que no s'havia produït el gran èxit al qual aspirava. Sabia que no havia arribat a ser el gran protagonista, reconegut per tothom, que volia haver estat. Probablement, ser un secundari de luxe i, a pesar també de l'evident vàlua del seu treball, no era prou per ell. Potser per això s'explica que mai volgués tornar”, dedueixen els biògrafs.

El fet és que el trencament va ser total. La seva vídua, interrogada sobre els records que Bonanova li comptà de la seva joventut a Mallorca, contestà que mai en parlà.

L'aventura espanyola no acabà de complaure Bonanova. Sempre que podia tornava cap a Amèrica. Aquell era, de feia molt de temps, el seu món. El 1969 es trobava a la seva ciutat, Los Angeles. Com sempre, no desaprofita cap ocasió de continuar mantenint viva l'activitat social. Era en un teatre; quan acaba el segon acte, s'aixeca per aplaudir i cau a terra. El porten a un hospital i allà mor. Segur que s'hauria estimat més morir en el mateix teatre. Hauria estat el col·fó d'una vida de pel·lícula.

Miquel Payeras